

Een wil en een wethouder

Versoberen in de openbare ruimte is onvermijdelijk

Vanaf 2026 worden gemeenten geconfronteerd met forse bezuinigingen. Inwoners gaan méér betalen en krijgen minder. Het kabinet lijkt vast te houden aan een jaarlijkse korting van 2,3 miljard euro op het gemeentefonds, wat Zaanstad een tekort van 19 miljoen euro oplevert. De uit de hand lopende kosten voor de Jeugdzorg zorgen hierbij voor een flinke extra kostenpost.

Deze lokale kaalslag gaat leiden tot het verdwijnen van belangrijke lokale, publieke voorzieningen en flinke versobering van de dagelijkse gemeentelijke taken. Bij de komende voorjaarsnota's van gemeenten zal zichtbaar worden welke ingrepen lokaal gedaan worden. Dit is de opmaat naar het door wethouders gevreesde financiële ravijnjaar 2026.

Het versoberen van onderhoud, beheer én investeren in de openbare ruimte is onvermijdelijk. Zaanstad heeft afgelopen jaren al flink versoberd, wat ook tot veel terechte kritiek leidt vanuit bewoners. Een rommelige, matig onderhouden openbare ruimte is veel inwoners een doorn in het oog.

Het Rijk kijkt óók naar de gemeenten voor realisatie van de enorme bouwopgave. In Zaanstad gaan we 15.000 tot 20.000 woningen bouwen. Alle werkzaamheden in de openbare ruimte – bovengronds én ondergronds – zijn ontzettend complex en duur. Zeker in het stedelijk gebied waar hevige concurrentie en beperkte ruimte in de bodem is.

Zaanstad is ook een van de gemeenten met veel bodemdaling door het veenweidegebied – een extra kostenpost door de snellere afschrijving van ondergrondse infrastructuur. Eigenlijk moeten er miljoenen euro's bij in plaats van af. Door het sobere onderhoud ontstaat al een achterstand die moeilijk in te lopen is. Bij verder bezuinigen verdwijnt bijna al het onderhoud van straat, een uiterst ongewenste situatie.

Binnen Zaanstad kennen we Natura 2000-gebied maar ook versteende binnenstad. Vergroening is hier noodzakelijk om hittestress tegen te gaan tijdens de steeds warmere Nederlandse zomers. Een belangrijke opgave waarmee we doorgaan zolang het gaat. Terwijl we ook de komende jaren nog 1200 bomen gaan planten als compensatie van de schade door zomerstorm Poly uit 2023.

Nieuwsuur liet in december 2024 zien dat een aantal gemeenten al de keus maken om bibliotheken en andere voorzieningen te sluiten. Zaanstad wil hier nog niet aan, omdat we nog steeds het geloof hebben dat Den Haag dit niet kan laten gebeuren. Een voorziening die je eenmaal sluit, krijg je nooit meer open.

De lokale financiële speelruimte is beperkt. Dit terwijl het kabinet pronkt met solide overheidsfinanciën. Wethouders zien echter dat lastenverlichting vanuit het Rijk direct wordt tenietgedaan door gemeentelijke bezuinigingen, waardoor inwoners uiteindelijk meer koopkracht én meer voorzieningen verliezen.

Wessel Brunese

Wethouder klimaatadaptatie, natuur en landschap gemeente Zaanstad

Landelijke verkenning naar grotere adviesrol gezondheidsdiensten

GGD wil eerder aan tafel voor gezonde leefomgeving

De inrichting van een gezonde leefomgeving vraagt om een vroegtijdige adviesrol voor GGD'en, vinden zowel het Rijk als GGD GHOR Nederland. De GGD'en worden regelmatig gevraagd om gezondheidskundig advies bij vergunningverlening voor ruimtelijke plannen, maar gevoelsmatig vaak te laat. Zij willen al bij het stellen van ambities in de omgevingsvisie en de doorvertaling van die ambities naar concrete regels in het omgevingsplan aan tafel. 'Als ketenpartner betrokken worden wanneer iets ter inzage ligt, is vaak mosterd na de maaltijd.'

Auteur: Jesse Kiel | Beeld: GGD GHOR

Meijer en l'Ami: 'Veel afwegingsruimte in Omgevingswet, kans voor gezondheid.'

De Omgevingswet is inmiddels een jaar geleden in werking getreden. In die tijd heeft GGD Kennemerland meer dan vijftig adviezen gegeven in het kader van vergunningverlening. 'In zoverre zijn we als GGD aardig in beeld, maar vaak pas aan het einde van het traject', zegt Eline Meijer, clustermanager leefomgeving bij GGD Kennemerland. 'Dan is er al een heel voortraject geweest, met wensen van verschillende partijen.'

'We worden door gemeenten onder andere gevraagd voor gezondheidskundig advies bij vergunningverlening, maar dit voelt soms als 'end of the pipe' en niet altijd als het juiste stadium om tot een gezonde leefomgeving te komen', aldus Mart l'Ami, voorzitter van de landelijke vakgroep Milieu en Gezondheid en adviseur Gezonde Leefomgeving bij GGD Drenthe. De GGD'en willen aan de voorkant bij gebiedsontwikkelingen betrokken worden, om zo het perspectief van volksgezondheid te kunnen belichten.

Of adviezen van GGD'en gewaardeerd en serieus genomen worden, daar twijfelen Meijer en l'Ami niet aan. Wel betwijfelen zij hoe constructief het is om vlak voor de finish nog te belichten waar zowel kansen als risico's zich voordoen ten aanzien van de volksgezondheid. 'Het heeft flinke consequenties voor gemeenten als zij onze zienswijze achteraf nog opvolgen', aldus Meijer. 'De ruimte om ruimtelijke plannen nog aan te passen voor een gezondere leefomgeving is later in het traject veel kleiner. En het aanpassen van plannen raakt dan het werk van veel partners.'

De clustermanager van GGD Kennemerland heeft naar eigen zeggen dan nog een voordeel dat lang niet voor al haar collega's geldt. 'Onze GGD heeft nog het geluk dat we onderdeel uitmaken van een veiligheidsregio. De brandweer wordt vaak eerder benaderd voor veiligheidsadviezen binnen omgevingsplannen en vergunningverleningstrajecten omdat dit wettelijk vastgelegd is, wij kunnen dan in het kielzog mee.'

Sparringpartner

In een vroeger stadium zien GGD'en meer ruimte om als sparringpartner en klankbord op te treden. GGD'en kijken dan enerzijds naar gezondheidsbeschermende aspecten (klassieke milieuthema's als lucht en geluid) en anderzijds naar inrichtingskeuzes die uitnodigen tot een gezonde leefstijl en meer sociaal contact in de buurt aanmoedigen. Zo vroeg mogelijk, vindt Meijer, maar in ieder geval zodra een gemeente start met een omgevingsvisie of een omgevingsplan. In tegenstelling tot andere partijen binnen een gebiedsontwikkeling hebben GGD'en een overkoepelend beeld van de verschillende onderdelen van een gezonde leefomgeving. Zo heeft GGD GHOR Nederland op haar site tien kernwaarden over de gezonde leefomgeving staan waarvan zij vinden dat deze idealiter aan de orde komen in ruimtelijke plannen.

Ook hebben de GGD'en veel kennis in huis over hoe de Omgevingswet optimaal in te zetten om gezondheid gelijkwaardig mee te wegen in ruimtelijke plannen. 'Dat is waar de GGD een belangrijke rol te spelen heeft', aldus l'Ami. Dat wil volgens hem niet zeggen dat ambtenaren geen kansen benutten: 'Het is niet gemakkelijk om een gezonde leefomgeving te borgen in beleid. Gemeenten zitten - logischerwijs - nog dikwijls in de 'wat moet ik procedureel met die Omgevingswet-modus' en 'wat komt er op ons af?'. En minder in de modus van 'hoe kan ik deze wet inzetten om tot een gezonde leefomgeving te komen'.

Binnen de vereniging GGD GHOR Nederland werken 25 GGD'en samen via werkgroepen op het gebied van onder andere lucht, geluid, de energietransitie en klimaatadaptatie. Dit maakt de GGD'en een bron van landelijke expertise en inzicht in lokale thematiek en behoeftes. 'Wij staan in verbinding met partijen in het hele land die werken aan de gezonde leefomgeving en volgen de ontwikkelingen op de voet. Daarnaast hebben we hierin korte lijnen met het RIVM', zegt l'Ami.

Locatie en ontwerp

'Natuurlijk begrijpen we dat gemeenten wel meer opgaven op hun bordje hebben en dat er meerdere belangen spelen, maar juist daarom is het belangrijk om vroegtijdig het gesprek te voeren over volksgezondheid, zodat dit niet in de verdrukking komt van andere belangen', benadrukt l'Ami. 'De woningbouwopgave is een ontzettend grote opgave, maar ook een kans om woonplekken te realiseren waarbij net zoveel aandacht is voor parkeernormen als voor ontmoeten, bewegen, de aanwezigheid van groen en klimaatadaptatie.'

'Daarbij helpt het om samen met gemeenten meer in scenario's te denken en stil te staan bij de vraag of het gezonder is om extra woningen op locatie A of B te bouwen?' De adviseur Gezonde Leefomgeving voegt toe: 'Als bij het scouten van nieuwe locaties voor woningen de GGD al wordt betrokken, dan kunnen wij helpen om gezonder te verdichten. Zo voorkom je dat je de achterstandswijken van de toekomst bouwt.'

Gezondheid direct meewegen hoeft niet altijd duur of ingewikkeld te zijn, zegt l'Ami. Juist het later terugdraaien of aanpassen van een ontwerp heeft een rekening. Is een woonblok ontworpen, dan draai je ongezonde inrichtingskeuzes of gemiste kansen lastig terug. 'Dan heeft een ontwikkelaar bijvoorbeeld al een sluitende rekensom gemaakt.'

Collega's inspireren

Ruim een jaar na de intrede van de Omgevingswet zijn nog genoeg kansen te benutten, vandaar dat Meijer en l'Ami blij zijn dat er een landelijke verkenning (zie kader) is aangekondigd naar een grotere adviesrol voor de GGD'en. In de tussentijd hopen zij dat steeds meer professionals in het fysiek domein doorkrijgen dat de GGD'en niet enkel over vaccinaties gaan, maar juist ook over de inrichting van de gezonde leefomgeving.

Het helpt daarbij dat GGD'en ook actief gemeenten benaderen, vertelt Meijer. Haar GGD organiseert bijvoorbeeld een roadshow, waarbij presentaties worden gegeven bij ambtenaren uit zowel het fysieke als het sociale domein. 'Wij leggen uit hoe je gezondheid via de Omgevingswet kan borgen. Zo delen we onze kennis, maar laten we ook zien dat wij die kennis over de leefomgeving in huis hebben. Deze contactmomenten zorgen ervoor dat we steeds vaker en eerder aan omgevingstafels aanschuiven.'

De GGD'en willen, zo vertellen Meijer en l'Ami, samen met gemeenten verder onderzoeken hoe het redeneren vanuit volksgezondheid bij het inrichten van de leefomgeving veel vanzelfsprekender kan worden gemaakt. Zij wijzen daarbij weer naar de Omgevingswet. 'Die biedt gemeenten veel afwegingsruimte bij ruimtelijke plannen. Wij willen onze collega's binnen de gemeente inspireren om daar meer mee te gaan doen.'

Meijer: 'Dat ze gezondheid bewust in hun uitleg noemen over welke afwegingen ze maken tussen ruimtelijke belangen. Het zou echt een winst zijn als gezondheid in de komende jaren meer op één komt te staan.'

Verkenning adviesrol GGD

Het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) voert momenteel een verkenning uit naar de versterking van de adviesrol van de GGD'en. Deze is mede ingegeven door overleg met de VNG en GGD GHOR Nederland. Zij concludeerden dat de positie en rol van de GGD'en een belangrijk terugkerend onderwerp van discussie is.

VWS heeft daarom opdracht gegeven naar een onderzoek naar zeven deeltrema's in de publieke gezondheid, om te beoordelen of de huidige instrumenten en regelgeving voldoende zijn.

Boven: Eline Meijer
Onder: Mart l'Ami

